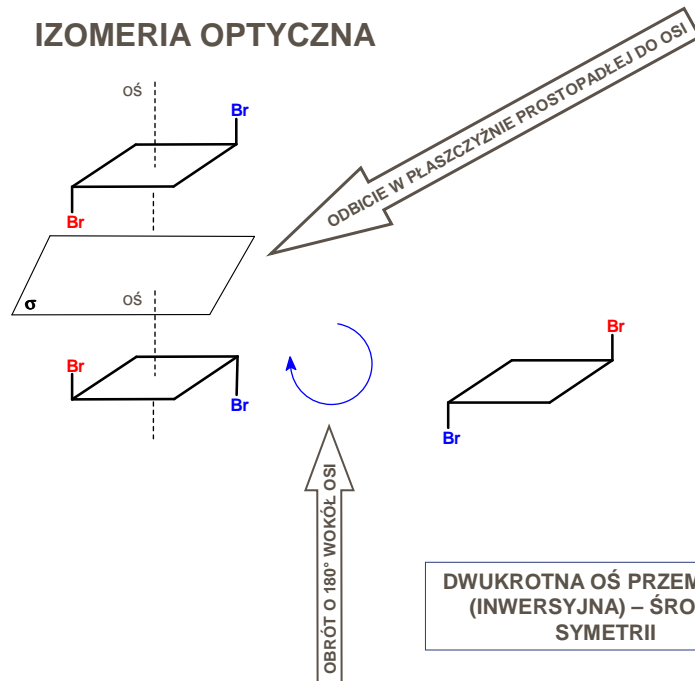
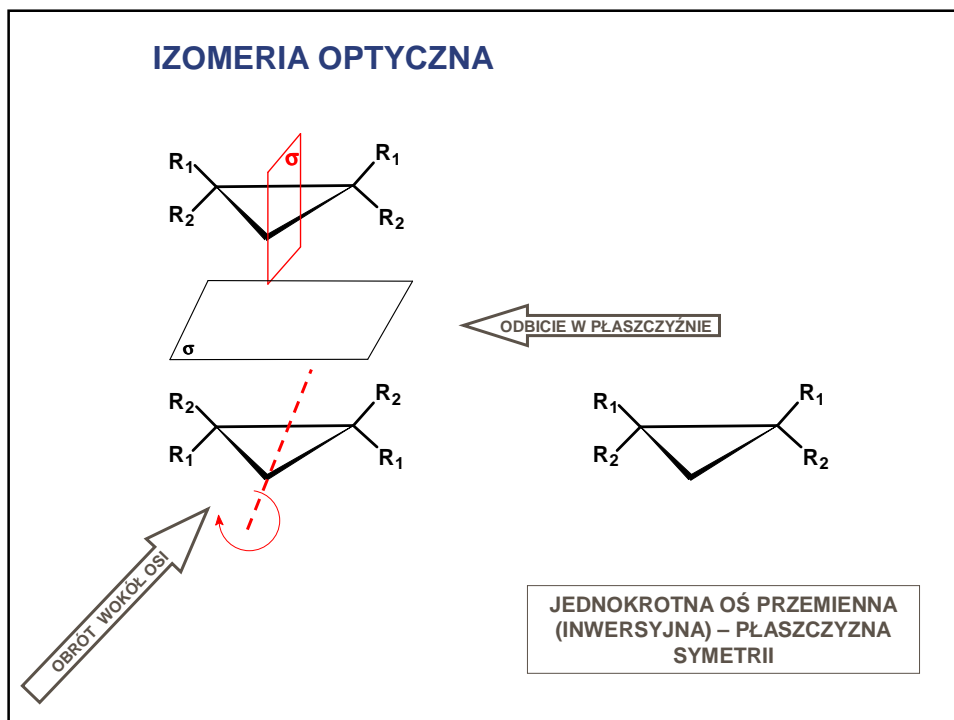

IZOMERIA OPTYCZNA

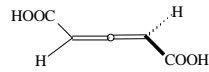
IZOMERIA OPTYCZNA

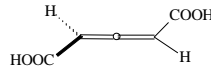
IZOMERIA OPTYCZNA

Cząsteczki chiralne

posiadające n -krotną oś symetrii, np. dwukrotną

(S)-1

(R)-1

allen

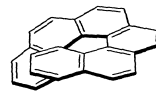

(R)-2

(S)-2

(E)-cyklookten

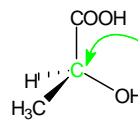
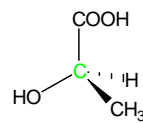

heksalenen

IZOMERIA OPTYCZNA

Cząsteczki asymetryczne

pozbawione wszelkich elementów symetrii

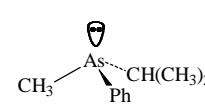
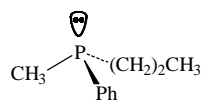
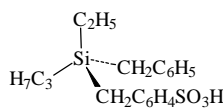
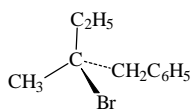

plaszczyna odbicia

atom asymetryczny

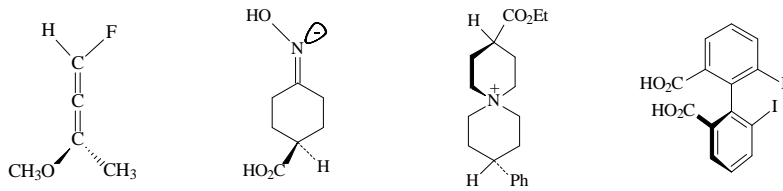
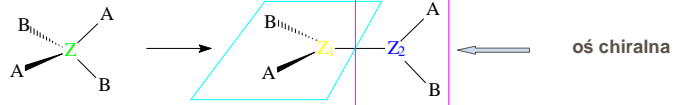
•atomy IV grupy układu okresowego takie jak: krzem czy german, powiązane z różnymi podstawnikami

•atomy siarki (sulfotlenki, sole sulfoniowe, estry kw. sulfinowych), azotu (sole ammoniowe, N -tlenki amin), fosforu (fosfina, tlenek fosfiny, estry kw. fosfinowych), arsenu (arsyna)

IZOMERIA OPTYCZNA

Chiralność osiowa (aksjalna)

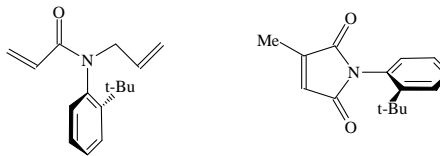

IZOMERIA OPTYCZNA

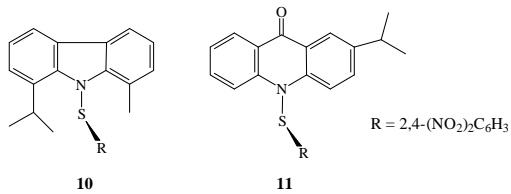
Chiralność osiowa (aksjalna)

DWA ATOMY O HYBRYDYZACJI sp^2
POŁĄCZONE WIĄZANIEM POJEDYNCZYM O
WYSOKIEJ BARIERZE ROTACJI, NP. BIFENYLE

zahamowana rotacja wokół wiązania pojedynczego C-N

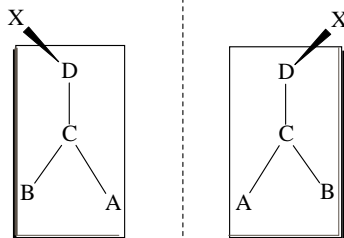

sulfenamidy z osią chiralną biegnącą wzdłuż wiązania S-N

IZOMERIA OPTYCZNA

Chiralność planarna

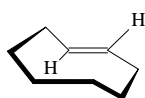

PŁASZCZYZNA CHIRALNA

- ❖ wiązanie podwójne
- ❖ płaski pierścień, np. benzenowy

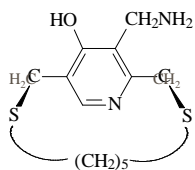
IZOMERIA OPTYCZNA

Chiralność planarna

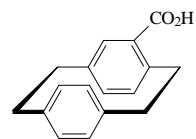
S

(*E*)-cyklookten

S

cyklofan

R

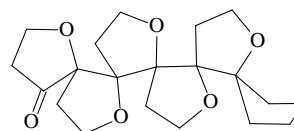
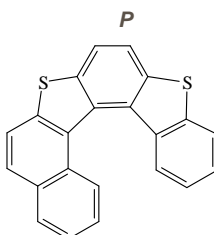
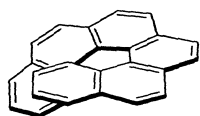
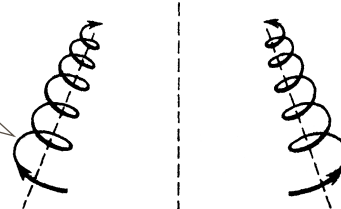
paracyklofan

IZOMERIA OPTYCZNA

Cząsteczki wewnętrznie dyssymetryczne

Konfiguracja cząsteczki nie zależy od konstytucji

Helikalne struktury makromolekuł naturalnych:
– podwójna helisa kwasów nukleinowych
– helisa polipeptydów

1. duża skręcalność właściwa rzędu kilku tysięcy stopni
2. wysoka stabilność układu; bariera inwersji rzędu 150–180 kJ/mol

1960r. Cahn, Ingold i Prelog

uniwersalna reguła przypisywania konfiguracji *R/S* każdemu związkowi organicznemu

Vladimir Prelog (ur. 23.07.1906 Sarajewo, zm. 7.01.1998 Zurich) - chemik, laureat nagrody Nobla w 1975 za prace nad stereochemią reakcji katalizowanych przez enzymy

Sir Christopher Kelk Ingold (28.10.1893 Londyn, zm. 8.12.1970 Edware) – chemik angielski, pracował w Leeds i Londynie

REGUŁY CIP

1960r. Cahn, Ingold i Prelog

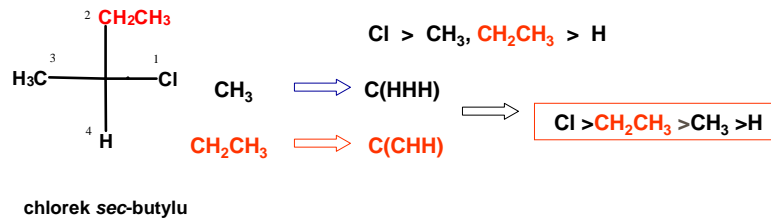
uniwersalna metoda przypisywania konfiguracji R/S
każdemu związkowi organicznemu

Reguły pierwszeństwa podstawników:

- Jeżeli cztery atomy połączone z centrum stereogennym są różne, to pierwszeństwo zależy od liczby atomowej atomu połączonego z centrum stereogennym; im większa liczba atomowa, tym starszy podstawnik; dla izotopów – im cięższy tym starszy, np.:

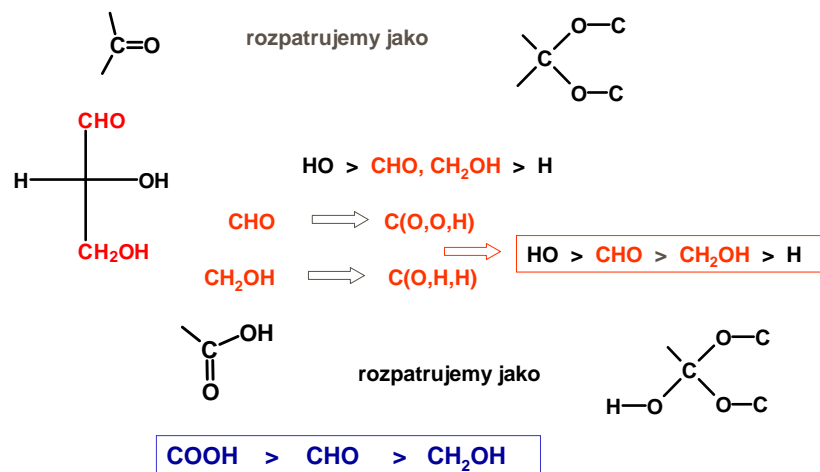

- Jeżeli nie można ustalić pierwszeństwa podstawników w oparciu o regułę 1, to należy w analogiczny sposób rozpatrywać następane atomy, np. chlorek sec-butyłu

Reguły pierwszeństwa podstawników:

- W przypadku podstawników z wiązaniami wielokrotnymi, atomy połączone takim wiązaniem rozpatruje się jako podwójne lub potrójne

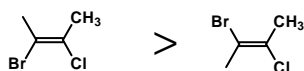
Reguły pierwszeństwa podstawników:

4. W przypadku, gdy asymetria cząsteczki zależy tylko od różnic stereochemicznych między podstawnikami, przyjmuje się :

dla izomerów geometrycznych

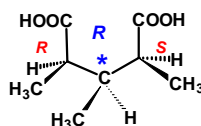
cis > *trans*

Z > *E*

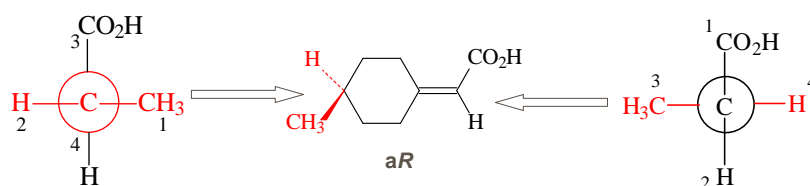
dla podstawników enancjomerycznych

R > *S*

1960r. Cahn, Ingold i Prelog

uniwersalna metoda przypisywania konfiguracji *R/S* każdemu związkowi organicznemu

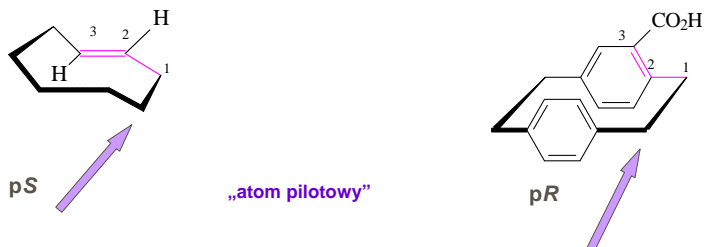

1. rozpatrywaną cząsteczkę należy zorientować dowolnym końcem osi chiralnej w stronę obserwatora
2. określa się szereg ważności podstawników (1–4) **w parach** zgodnie z obowiązującymi w nomenklaturze chemicznej zasadami starszeństwa
3. przyznawanie pierwszeństwa ligandom położonym bliżej obserwatora (przypisuje się im numery 1 i 2).
4. Konfigurację cząsteczki *aR* lub *aS* wskazuje kierunek krzywej łączącej ligandy preferowane w pierwszej, drugiej i trzeciej kolejności; przedrostek *a* oznacza, że związek posiada chiralność osiową – jego obecność nie jest wymagana

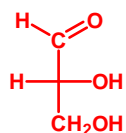
1960r. Cahn, Ingold i Prelog

uniwersalna metoda przypisywania konfiguracji *R/S* każdemu związkowi organicznemu

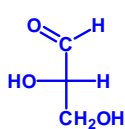

1. cząsteczkę orientuje się w ten sposób, aby patrzeć na nią od strony najbliższego atomu wystającego poza płaszczyznę chiralną – zwany „atomem pilotowym”
2. gdy kilka atomów może spełniać rolę „atomu pilotowego” jego wybór określają obowiązujące w chemii reguły starszeństwa; mogą występować dwa równoważne „atomy pilotowe”.
3. zgodnie z obowiązującymi regułami starszeństwa CIP należy ustalić kolejność trzech sąsiednich atomów (1, 2 i 3) leżących w płaszczyźnie chiralnej
4. jeżeli poruszając się od atomu (1) połączonego z „atomem pilotowym” w stronę kolejnych (2 i 3) poruszamy się zgodnie z ruchem wskazówek zegara, to konfiguracja oznaczana jest symbolem *pR*, jeśli przeciwnie *pS*; przedrostek *p* służy do zaznaczenia chiralności planarnej – jego obecność nie jest obowiązkowa

KONWENCJA FISCHERA – szeregi *L* i *D*

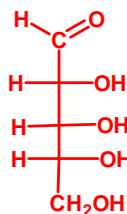

ALDEHYD *D*-(+)- GLICERYNOWY

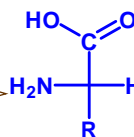

ALDEHYD *L*-(−)- GLICERYNOWY

ATOM WĘGLA NA NAJWYŻSZYM STOPNIU UTLENIEŃIA

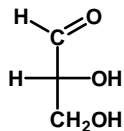
SZEREG *D*-WĘGLOWODANÓW

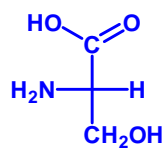
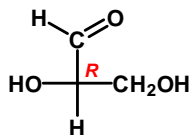
SZEREG *L*- α -AMINOKWASÓW

KONFIGURACJA NA JEDNYM ATOMIE WĘGLA

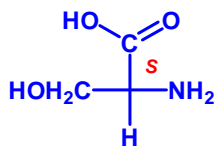
KONWENCJA FISCHERA – szeregi L i D

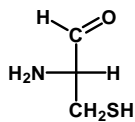
ALDEHYD D-(+)- GLICERYNOWY

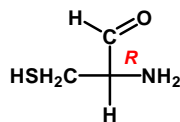
L(-)-Ser

S-Ser

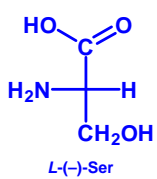

L-Cys

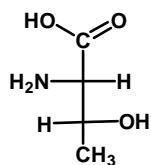
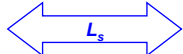

R-Cys

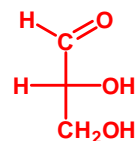
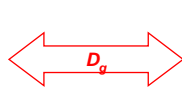
KONWENCJA FISCHERA – szeregi L i D

L(-)-Ser

L(-)-Treonina

ALDEHYD D-(+)- GLICERYNOWY

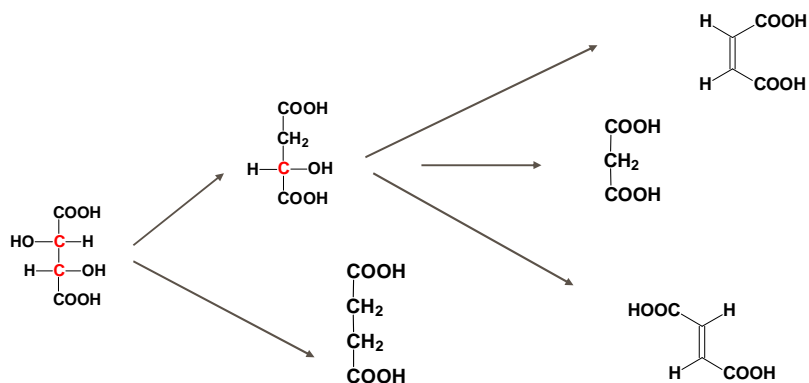
Wady konwencji Fischera:

- ❖ korelowanie konfiguracji jest realizowane tylko na jednym, określonym centrum stereogennym
- ❖ niejednoznaczność w przypisywaniu konfiguracji, gdy w cząsteczce występuje więcej niż jedno centrum stereogenne – stosowanie dodatkowych wskaźników literowych; w niektórych przypadkach nawet takie postępowanie zawodzi, np. optycznie czynny kwas winowy

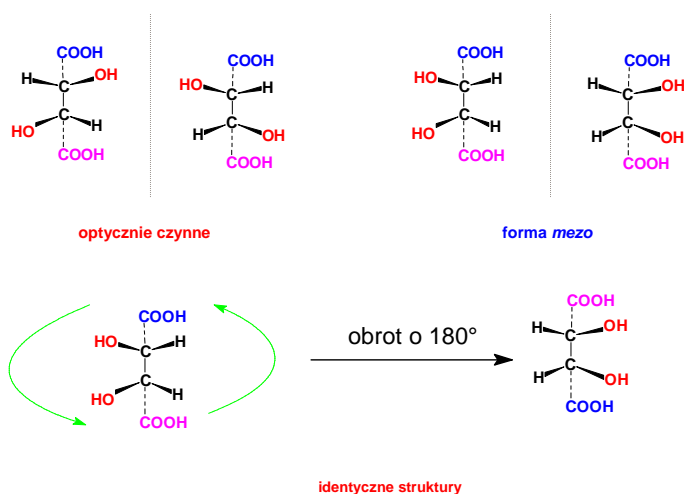
Jakub van't Hoff postulował:

1. Związki węgla, posiadające asymetryczny atom węgla są chiralne

2. Pochodne chiralnych związków węgla tracą zdolność skręcania płaszczyzny światła spolaryzowanego wtedy, gdy zanika asymetria wszystkich atomów węgla

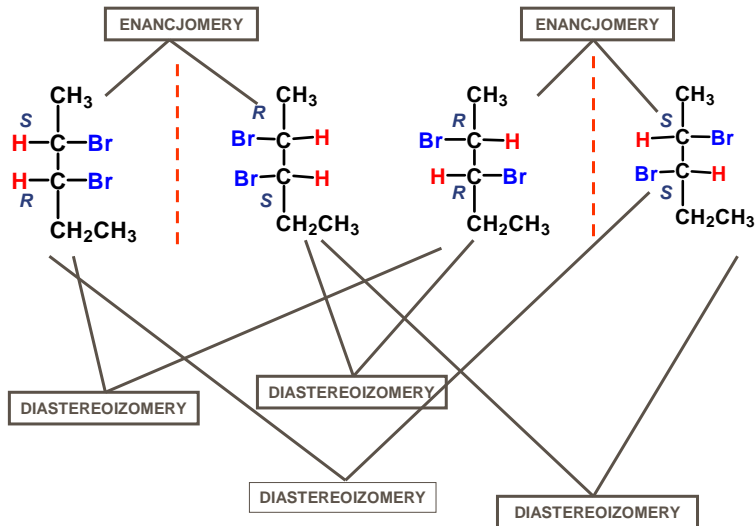

3. Związki posiadające asymetryczne atomy węgla nie muszą być chiralne

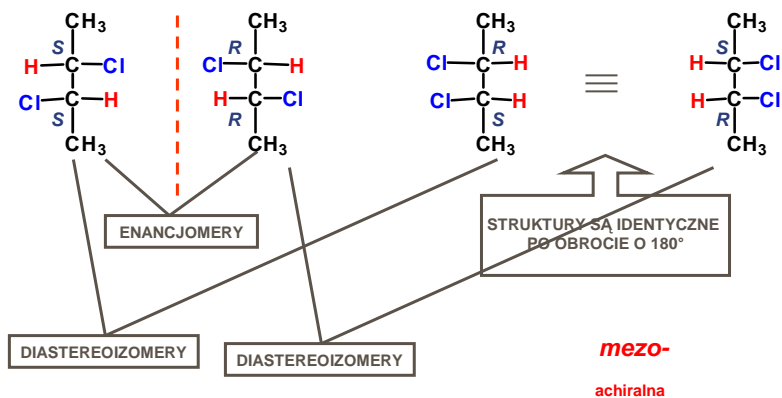
IZOMERIA OPTYCZNA

n – liczba centrów stereogennych $\implies$ 2^n – maksymalna liczba stereoisomerów

IZOMERIA OPTYCZNA

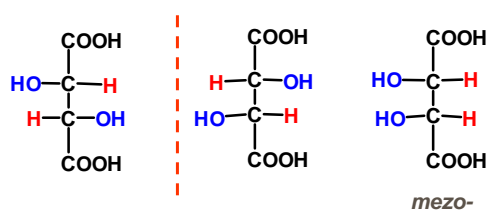
n – liczba centrów stereogennych $\implies$ 2^n – maksymalna liczba stereoisomerów

IZOMERIA OPTYCZNA

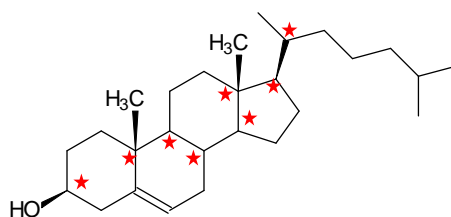
WŁAŚCIWOŚCI FIZYCZNE KWASÓW WINOWYCH

KWAS WINOWY	$[\alpha]_D^{20}$	temp. top. [°C]	CIĘŻAR WŁ.	ROZPUSSZCZALNOŚĆ w H ₂ O [g/100ml]
mezo-	-	140	1 666	120
(-)	- 11.98	170	1 760	147
(+)	+11.98	170	1 760	147
(±)	-	205	1 687	25

IZOMERIA OPTYCZNA

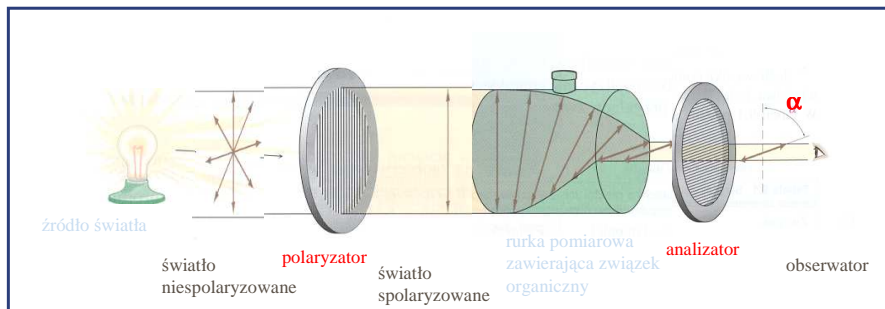
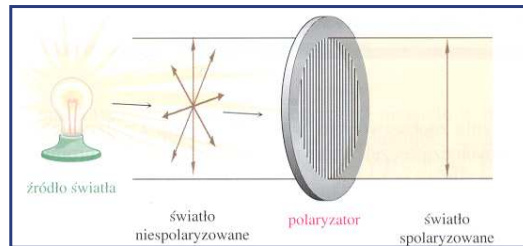
n centrów stereogenicznych 2^n stereoizomerów

cholesterol
 $2^8 = 256$ stereoizomerów

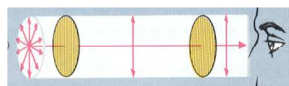
Czynność optyczna

Fizyk francuski Jean-Baptiste Biot – 1815r.

Czynność optyczna

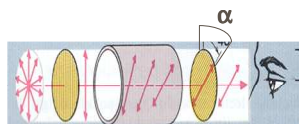
Skręcalność właściwa niektórych związków

- polaryzator i analizator ustawione równolegle
- brak optycznie czynnej substancji
- światło spolaryzowane przechodzi przez analizator

- polaryzator i analizator ustawione prostopadle
- brak optycznie czynnej substancji
- światło spolaryzowane nie przechodzi przez analizator

- optycznie czynna substancja znajduje się pomiędzy polaryzatorem i analizatorem
- światło spolaryzowane przechodzi przez analizator, gdy przekręci się go w lewo (względem obserwatora) o kąt α

Czynność optyczna

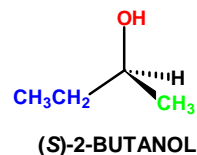
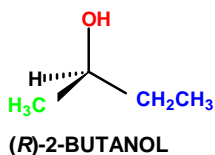
Skręcalność właściwa niektórych związków

ZWIĄZEK	$[\alpha]_D$
Kamfora	+44.26
Morfina	-132.0
Sacharoza	+66.47
Cholesterol	-31.5
Penicylina V	+233.0
Glutaminian sodowy	+25.5
Benzen	0

$$[\alpha]_D = \frac{[\alpha]}{l \times c} = \frac{\text{obserwowana skręcalność}}{\text{długość drogi optycznej [dm]} \times \text{stężenie [g/100ml]}}$$

Skręcalnością właściwą $[\alpha]$ związku nazywa się skręcalność zaobserwowaną, gdy światło o długości fali 589 nm pokonuje drogę długości 1dm przez roztwór związku o stężeniu 1g/100cm³

Czynność optyczna

TEMP. WRZENIA	99.5°C	99.5°C
GĘSTOŚĆ [g/ml]	0.808	0.808
WSPÓŁ. ZAŁ.	1.397	1.397
SKRĘCALNOŚĆ WŁ.	- 13.52	+ 13.52

$$[\alpha]_D^{20^\circ\text{C}} = \frac{\alpha}{c \times l}$$

Gdzie: α – skręcalność obserwowana
 c – stężenie roztworu badanego [g/100ml]
 l – długość drogi światła [dm]

ENANCJOMERY

IDENTYCZNE
WŁAŚCIWOŚCI FIZYCZNE I
CHEMICZNE

ALE

RÓŻNE KIERUNKI SKRĘCANIA
PŁASZCZYNY ŚWIATŁA
SPOLARYZOWANEGO

ELEMENTY SYMETRII

Element symetrii

obiekt geometryczny taki jak linia, płaszczyzna lub punkt, względem którego dokonuje się operacji symetrii.

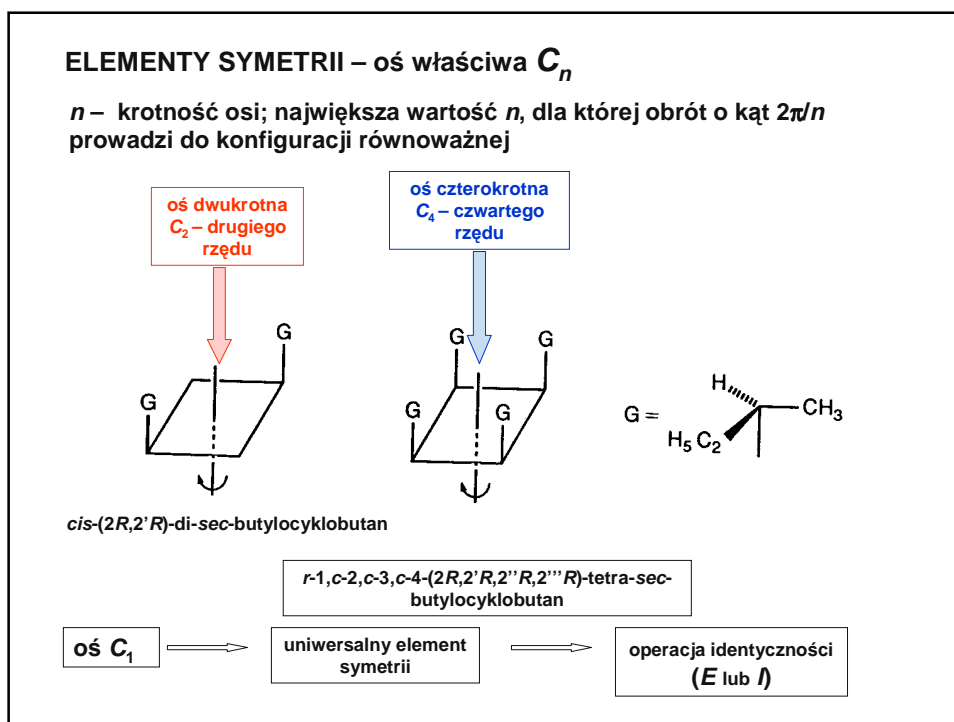
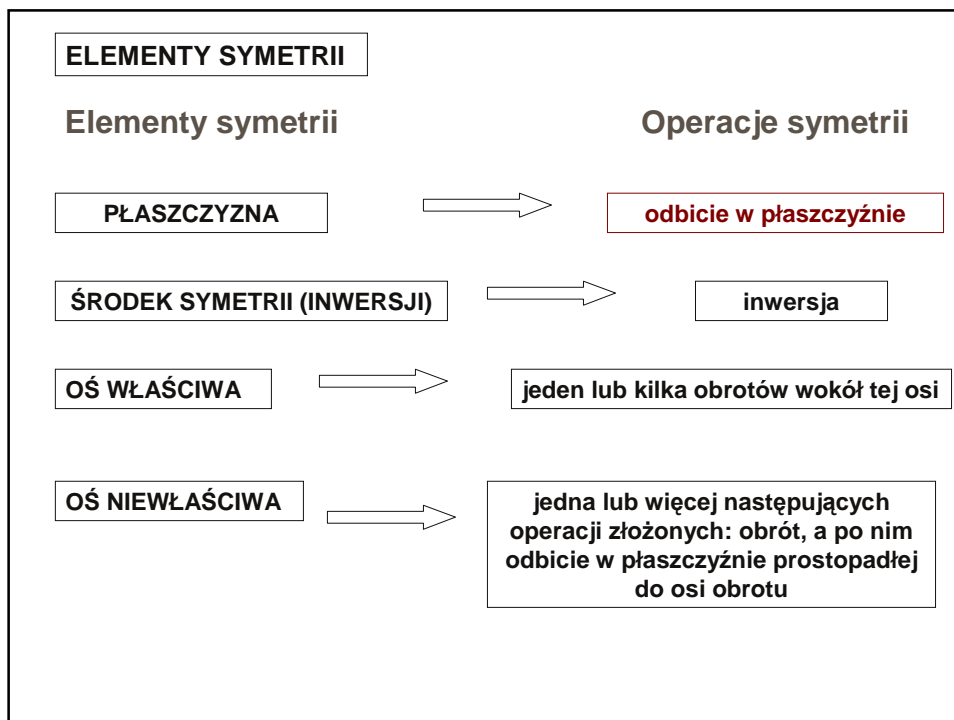
Operacja symetrii

przekształcenie ciała, po dokonaniu którego każdy punkt ciała pokrywa się z równoważnym punktem (w szczególności z samym sobą) przed wykonaniem transformacji.

ELEMENTY SYMETRII

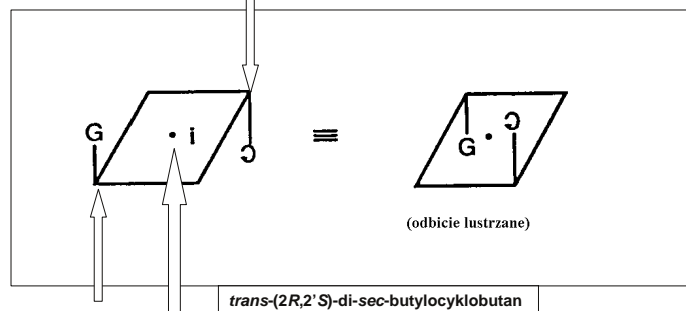
- oś symetrii C_n
- płaszczyzna symetrii σ
- środek symetrii i
- oś niewłaściwa (inwersyjna) S_n

ELEMENTY SYMETRII – środek symetrii i

punkt, w którym znajduje się początek układu kartezjańskiego;
zamiana współrzędnych (x,y,z) każdego atomu na współrzędne $(-x,-y,-z)$ prowadzi do konfiguracji równoważnej atomów cząsteczki

jedyny atom cząsteczki, który nie zmieniłby swojego położenia w wyniku operacji symetrii tzn. inwersji

Inne atomy muszą występować w cząsteczce parami; każdy z nich musi mieć swój odpowiednik, z którym zamienia się miejscem podczas inwersji

ELEMENTY SYMETRII – środek symetrii i

n -krotne wykonywanie operacji inwersji i^n

n parzyste

$$i^n = E$$

n nieparzyste

$$i^n = i$$

cząsteczki mające środek symetrii:

- ✓ cząsteczki typu AB_6 o strukturze ośmiościanu,
- ✓ płaskie cząsteczki AB_4 ,
- ✓ płaskie cząsteczki AB_2C_2 typu *trans*,
- ✓ cząsteczki liniowe typu ABA ,
- ✓ eten, benzen

środek symetrii nie występuje w cząsteczkach, w których występuje więcej niż jeden rodzaj nieparzystych atomów

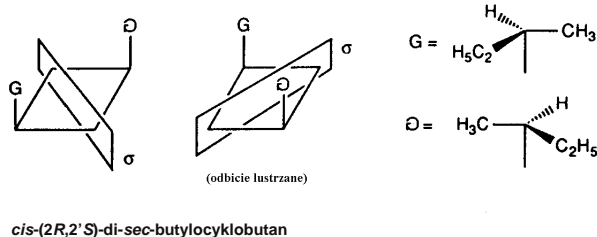
cząsteczki o wysokiej symetrii nie mające środka symetrii:

$C_5H_5^-$ (płaski pięciobok)

cząsteczki typu AB_4 o strukturze czworościanu

ELEMENTY SYMETRII – płaszczyzna symetrii σ

- przechodzi przez ciało,
- atomy leżące na płaszczyźnie zajmują szczególne położenie – operacja odbicia względem płaszczyzny nie zmienia ich położenia,
- każda cząsteczka płaska musi mieć jedną płaszczyznę wyznaczoną przez atomy tworzące cząsteczkę,
- liczba atomów danego rodzaju nie leżących na płaszczyźnie symetrii musi być parzysta,
- jeżeli w cząsteczce mającej płaszczyznę symetrii jest tylko jeden atom danego rodzaju, to musi on znajdować się na każdej płaszczyźnie symetrii cząsteczki

ELEMENTY SYMETRII – płaszczyzna symetrii σ

n -krotne wykonywanie operacji inwersji σ^n

n parzyste

$$\sigma^n = E$$

n nieparzyste

$$\sigma^n = \sigma$$

cząsteczki mające płaszczyzny symetrii:

- ✓ cząsteczki liniowe o nieskończonej liczbie płaszczyzn symetrii
- ✓ cząsteczki typu NH_3 , CHCl_3 o trzech płaszczyznach symetrii
- ✓ kompleksy o strukturze płaskiej, np. $[\text{PtCl}_4]^{2-}$ o pięciu płaszczyznach symetrii
- ✓ cząsteczki o strukturze czworościanu foremnego mają sześć płaszczyzn symetrii
- ✓ cząsteczki o strukturze ośmiościanu foremnego mają dziewięć płaszczyzn symetrii

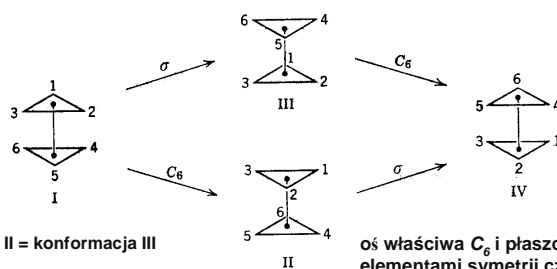
ELEMENTY SYMETRII – oś niewłaściwa (inwersyjna) S_n

• złożenie dwóch operacji symetrii: obrotu właściwego oraz następującego po nim odbicia w płaszczyźnie prostopadłej do osi obrotu; obrót niewłaściwy o kąt $2\pi/n$ oznacza się symbolem S_n

• jeżeli cząsteczka ma oś C_n i prostopadłą do niej płaszczyznę symetrii, to ma także i oś inwersji S_n

• cząsteczka może mieć oś S_n wtedy, gdy nie ma, ani osi C_n , ani prostopadłej do niej płaszczyzny symetrii σ

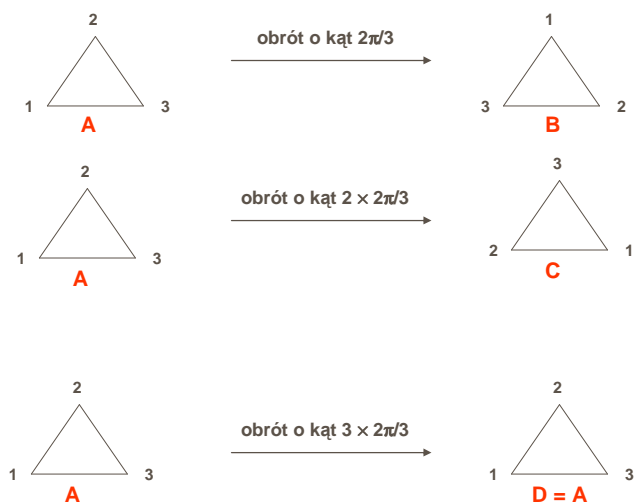
prosta C-C jest osią trzeciego rzędu C_3 cząsteczki etanu

konformacja II = konformacja III
oraz
konformacja I = konformacja IV
ALE
konformacja II $\neq$ konformacja I

oś właściwa C_6 i płaszczyzna symetrii σ nie są elementami symetrii cząsteczki etanu
ALE

złożenie tych dwóch elementów symetrii jest elementem symetrii cząsteczki – osią niewłaściwą S_6

ELEMENTY SYMETRII – oś niewłaściwa (inwersyjna) S_n

element symetrii oś inwersyjna S_n $\implies$ operacje $S_n, S_n^2, S_n^3, \dots$

dla n – parzystego

operacje $S_n, S_n^2, S_n^3, \dots, S_n^n$

S_n^n wykonywane są operacje $C_n, \sigma, C_n, \sigma, \dots, n$ – razy

n – parzyste, to wykonanie n razy odbicia daje jedność

czyli

$$S_n^n = C_n^n$$

$$C_n^n = E$$

tym samym

$$S_n^n = E$$

ELEMENTY SYMETRII – oś niewłaściwa (inwersyjna) S_n

Zbiór operacji $S_6, S_6^2, S_6^3, S_6^4, S_6^5, S_6^6$ można, np. zapisać

$$S_6,$$

$$S_6^2 = C_6^2 = C_3,$$

$$S_6^3 = S_2 = i,$$

$$S_6^4 = C_3^2,$$

$$S_6^5,$$

$$S_6^6 = E$$

czyli $S_6, C_3, i, C_3^2, S_6^5, E$

Operacje C_3, C_3^2, E są generowane przez oś C_3

Z istnienia osi S_6 wynika istnienie osi C_3

z istnienia osi S_n parzystego rzędu wynika istnienie osi $C_{n/2}$

ELEMENTY SYMETRII – oś niewłaściwa (inwersyjna) S_n

Zbiór operacji $S_5, S_5^2, S_5^3, S_5^4, \dots$ można, np. zapisać

$$S_5 = C_5, \text{ a następnie } \sigma,$$

$$S_5^2 = C_5^2,$$

$$S_5^3 = C_5^3, \text{ a następnie } \sigma,$$

$$S_5^4 = C_5^4,$$

$$S_5^5 = \sigma$$

$$S_5^6 = C_5,$$

$$S_5^7 = C_5^2, \text{ a następnie } \sigma,$$

$$S_5^8 = C_5^3,$$

$$S_5^9 = C_5^4, \text{ a następnie } \sigma,$$

$$S_5^{10} = E$$

$$S_5^{11} = C_5, \text{ a następnie } \sigma,$$

od operacji S_5^{2n+1} ciąg operacji zaczyna powtarzać się

element S_n dla n nieparzystego generuje $2n$ operacji

Grupy punktowe zawierające cząsteczki chiralne

Zbiór niepowtarzających się operacji symetrii danej cząsteczki tworzy grupę; różne grupy odpowiadają różnym rzeczywistym cząsteczkom

Grupa punktowa C_1

✓ charakteryzują się najniższym stopniem symetrii;

✓ **jedyny element symetrii – identyczność równoważna z osią symetrii C_1 .**

cząsteczki typu Cabcd, np. CHFCIBr

Grupy punktowe zawierające cząsteczki chiralne

Grupy punktowe C_n jeden element symetrii – oś właściwa C_n

grupa punktowa C_2

np.

(-)- i (+)-kwas winowy,
chiralne bifenyle,
1,3-dipodstawione alleny

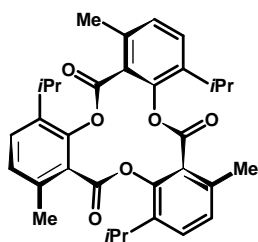

1,3-dichloroallen

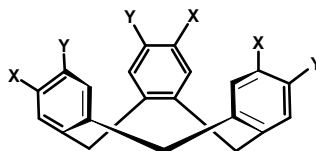
Grupy punktowe zawierające cząsteczki chiralne

Grupy punktowe C_n jeden element symetrii – oś właściwa C_n

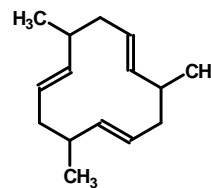
grupa punktowa C_3

tri-o-tymotydy cztery konformacje,
z których dwie mają symetrię C_3 a
dwie C_1 ; energia racemizacji ok.
22 kcal/mol

X = OCH₃
Y = OH, OCH₃

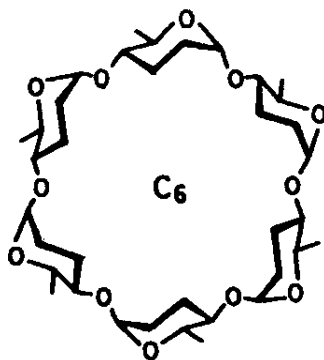
trans,trans,trans-3,7,11-trimetylo-
1,5,9-dodekatrien C otrzymano
poprzez trimeryzację (typu
głowa-do-głowy) 1,3-pentadienu.

Pochodne cyklotriweratrylenu są stosunkowo optycznie
trwałe (energia aktywacji dla racemizacji wynosi ok. 26.5
kcal/mol)

Grupy punktowe zawierające cząsteczki chiralne

Grupy punktowe C_n jeden element symetrii – oś właściwa C_n

grupa C_6

cykloheksaamyloza, tzw. α -cyklodekstryna

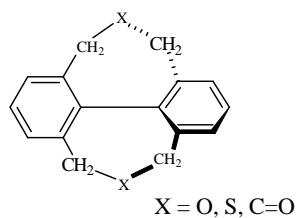
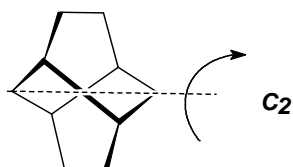
Grupy punktowe zawierające cząsteczki chiralne

Grupy punktowe D_n n osi symetrii $C_2 \perp$ głównej osi właściwej C_n

grupa punktowa D_2

np.

twistan, zmostkowane bifenyle,

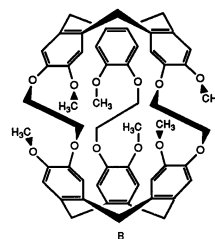
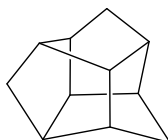
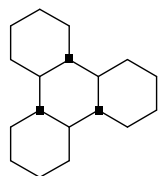

Grupy punktowe zawierające cząsteczki chiralne

Grupy punktowe D_n n osi symetrii $C_2 \perp$ głównej osi właściwej C_n

grupa punktowa D_3

trishomokuban

trans-transoid-trans-transoid-trans-perhydrotriphenylen – pierwszy związek z grupy D_3 otrzymany w optycznie czynnej formie

dimer cyklotriweratrylenu

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

Grupy punktowe inne niż C_n i D_n posiadają płaszczyzny, środki symetrii czy osie.

cząsteczki należące do nich są achiralne

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

Grupa punktowa C_s (lub C_{1h})

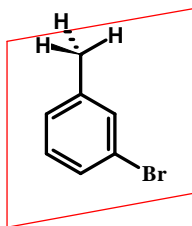
elementy symetrii – płaszczyzna symetrii σ

operacje symetrii dla cząsteczek należących do tej grupy:

E i σ

przykłady cząsteczek należących do tej grupy:

- cząsteczki typu CH_2XY i CR_2XY ,
- aldehydy ($RHC=O$)
- chloroeten $CH_2=CHCl$
- *m*-bromochlorobenzen

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

Grupy punktowe S_n

elementy symetrii – n -krotna inwersyjna oś symetrii S_n

n – parzyste

brak płaszczyzn symetrii
niezbędna oś symetrii $C_{n/2}$ towarzysząca osi S_n

$$n = 4m+2$$

gdzie $m = 0, 1, 2, \dots$
występuje także środek inwersji

$$n = 4m$$

gdzie $m = 0, 1, 2, \dots$
brak środka inwersji

n – nieparzyste

S_n towarzyszy zawsze oś C_n
pozioma płaszczyzna σ_h
(grupy nazywają się C_{nh})

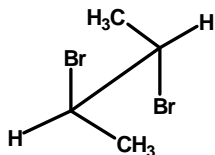
Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

Grupy punktowe S_n elementy symetrii – n -krotna inwersyjna oś symetrii S_n

Grupa punktowa S_2 (lub C_i)

elementy symetrii – oś inwersyjna $S_2 (i)$

operacje symetrii dla cząsteczek należących do tej grupy:
 E i i

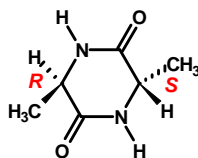
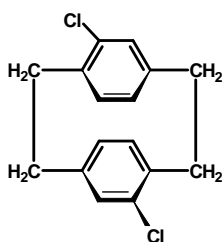

przykłady cząsteczek należących do tej grupy:

➤ mezo-2,3-dibromobutan w konformacji antiperiplanarnej

➤ dichloro[2.2]paracyklofan

➤ trans-diketopiperazyna (powstała z *L*- oraz *D*-Ala)

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

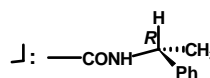
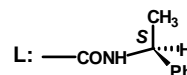
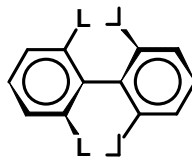
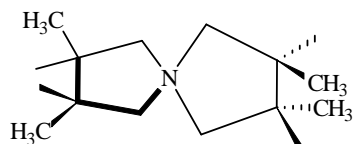
Grupy punktowe S_n elementy symetrii – n -krotna inwersyjna oś symetrii S_n

Grupa S_4

operacje symetrii dla cząsteczek należących do tej grupy:

E , S_4^1 , C_2 i S_4^3

przykładem cząsteczki należącej do tej grupy jest np. związek typu spiro czy pochodna bifenylu

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

płaszczyzny symetrii – wertykalna σ_v zawiera główną oś symetrii
 diagonalna σ_d zawiera główną oś symetrii
 horyzontalna σ_h prostopadła do głównej osi symetrii

Kombinacje tych płaszczyzn z osiami symetrii generują
 większość grup punktowych symetrii C_n lub D_n

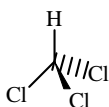
Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

grupy punktowe C_{nv}

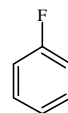
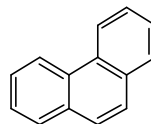
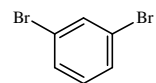
jedna oś symetrii C_n

n wertykalnych (pionowych) płaszczyzn symetrii σ_v ,
 które zawierają oś symetrii C_n oraz przecinają się
 na niej

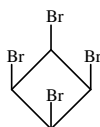
C_{3v}

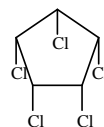
C_{2v}

C_{4v}

C_{5v}

dla planarnych pierścieni

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

grupa punktowa $C_{\infty v}$

oś symetrii C_{∞} , w której przecinają się płaszczyzny symetrii, ale brak innych elementów symetrii

przykłady cząsteczek należących do tej grupy (tzw. symetria stożkowa):

- chlorowodór
- tlenek węgla
- chloroetyln

oś symetrii C_{∞} – obrót o nieskończenie mały kąt

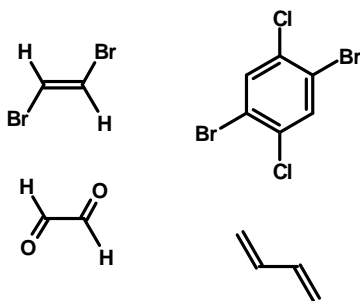
Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

grupy punktowe C_{nh} oś symetrii C_n

płaszczyzna symetrii σ_h , która jest prostopadła do osi symetrii C_n

grupy punktowe C_{2h}

operacje symetrii E, C_2, i, σ

przykłady cząsteczek należących do tej grupy:

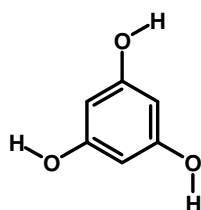
- *trans*-dibromoeten
- *s-trans*-1,3-butadien
- 1,4-dibromo-2,5-dichlorobenzen

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

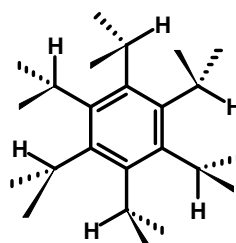
grupy punktowe C_{nh}

wyższe grupy punktowe C_{nh} – należą do nich cząsteczki występujące w określonych konformacjach

grupa punktowe C_{3h}

grupa punktowe C_{6h}

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

grupy punktowe D_{nd}

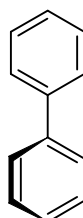
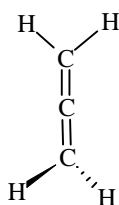
jedna oś symetrii C_n
 n prostopadłych do niej osi symetrii C_2
 n płaszczyzn symetrii σ_d (diagonalne, przekątne)
 które przecinają się na osi głównej symetrii C_n

grupy punktowe D_{2d}

operacje symetrii $E, C_2, 2C'_2, 2\sigma_d, S^1_4, S^3_4$

D_{2d}

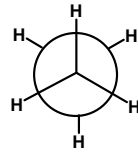
przykłady cząsteczek należących do tej grupy:

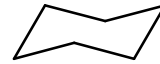
- alleny
- spirany
- bifenyle

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

grupy punktowe D_{nd}

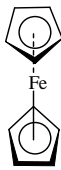

grupa punktowa D_{3d}

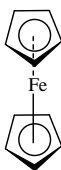

wyższe grupy punktowe D_{nd} – cząsteczki występują w takich grupach raczej rzadko

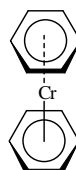
D_{5d}

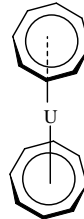
D_{5h}

D_{6h}

D_{8h}

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

grupy punktowe D_{nh}

jedna oś symetrii C_n

n prostopadłych do niej osi symetrii C_2

płaszczyznę symetrii σ_h

grupa punktowa D_{2h}

operacje symetrii $E, C_2, 2C'_2, 2\sigma_v, \sigma_h, i$

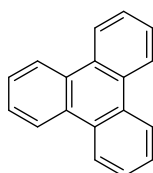
przykłady cząsteczek należących do tej grupy:

- eten
- 1,4-dichlorobenzen
- naftalen, antracen

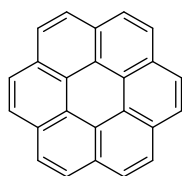
Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

grupy punktowe D_{nh} jedna oś symetrii C_n
    n prostopadłych do niej osi symetrii C_2
   płaszczyznę symetrii σ_h

D_{3h}

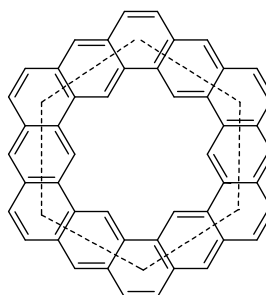

trifenylen

koronen

D_{6h}

kekulen

Grupy punktowe zawierające tylko cząsteczki achiralne

grupa punktowa $D_{\infty h}$

oś symetrii C_{∞} , w której przecinają się płaszczyzny symetrii
 ∞ osi symetrii C_2 prostopadłych do osi głównej symetrii C_{∞}
płaszczyzna symetrii prostopadła do osi głównej symetrii C_{∞}

przykłady cząsteczek należących do tej grupy
(tzw. symetria cylindryczna):

- wodór cząsteczkowy
- ditlenek węgla
- etyn

Grupy punktowe odpowiadające bryłom platońskim

Aby zbudować wielościan foremny należy w jednym punkcie połączyć co najmniej trzy ściany.

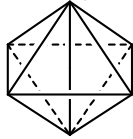
Dla trójkątów równobocznych:

- trzy trójkąty o wspólnym wierzchołku (czworościan)

ściany: 4 trójkąty równoboczne
wierzchołki: 4 krawędzie: 6

- cztery trójkąty o wspólnym wierzchołku (ośmiościan)

ściany: 8 trójkątów równobocznych
wierzchołki: 6 krawędzie: 12

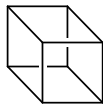
- pięć trójkątów o wspólnym wierzchołku (dwudziestościan)

Grupy punktowe odpowiadające bryłom platońskim

Dla kwadratów:

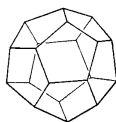
trzy kwadraty o wspólnym wierzchołku – sześćcian

ściany: 3 kwadraty wierzchołki: 8
krawędzie: 12

Dla pięciokątów foremnych:

trzy pięciokąty o wspólnym wierzchołku – dwunastościan ($3 \times 108^\circ = 324^\circ < 360^\circ$)

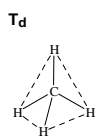
dwunastościan
ściany: 12 pięciokątów foremnych
wierzchołki: 20
krawędzie: 30

Grupy punktowe odpowiadające bryłom platońskim

Tetraedr (czworościan) ma następujące elementy i operacje symetrii:

- trzy osie S_4 , które pokrywają się z osiami x, y, z (generowane operacje $S_4, S_4^2=C_2, S_4^3$)
- trzy osie C_2 , które pokrywają się z osiami x, y, z (każda generuje operację C_2)
- cztery osie C_3 , z których każda przechodzi przez jeden wierzchołek i środek czworościanu (każda generuje operację C_3 i C_3^2 razem osiem)
- sześć płaszczyzn symetrii

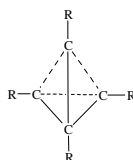
grupa punktowa T_d

A

B

C, R = H

Przykłady cząsteczek:

metan
adamantan
cząsteczka hipotetyczna

Grupy punktowe odpowiadające bryłom platońskim

grupa punktowa O_h

Oktaedr (ośmiościan) ma następujące elementy i operacje symetrii:

- trzy osie S_4 , które przechodzą przez przeciwległe wierzchołki (każda generuje operacje $S_4, S_4^2=C_2, S_4^3$)
- trzy osie C_2 , które pokrywają się z osiami S_4 (każda generuje operację C_2)
- trzy osie C_4 , które pokrywają się z osiami S_4 i C_2 (każda generuje operacje C_4, C_4^3 i C_2 , ale tylko C_4, C_4^3 nie zostały jeszcze wymienione)
- sześć osi C_2' , które przechodzą przez środki przeciwległych krawędzi (każda generuje operację C_2')
- cztery osie S_6 , które przechodzą przez środki przeciwległych ścian trójkątnych (każda generuje operacje $S_6, S_6^3=C_2, S_6^5, S_6^5$)
- cztery osie C_3 , które pokrywają się z osiami S_6 (każda generuje operacje C_3, C_3^2 , generowane również przez S_6)
- środek inwersji (wymieniony w pkt 5)
- trzy płaszczyzny symetrii, które przechodzą przez cztery spośród sześciu wierzchołków ośmiościanu (operacje σ_h)
- sześć płaszczyzn symetrii, które przechodzą przez dwa wierzchołki i dzielą na połowy przeciwległe krawędzie nie zawierające tych wierzchołków (operacje σ_d)

Grupy punktowe odpowiadające bryłom platońskim

grupa punktowa I_h

Dodekaedr (dwunastościan) oraz zikosaedr (dwudziestościan) mają taką samą symetrię; Należą do grupy punktowej I_h , która charakteryzuje się 120 operacjami ($E, 12C_5, 12C_5^2, 20C_3, 15C_2, i, 12S_{10}, 12S_{10}^3, 20S_6, 15\sigma$)

OKREŚLANIE SYMETRII CZĄSTECZEK

